

Fundace a ústavy soukromého práva (v širších souvislostech)

Doc. JUDr. Kateřina Ronovská, PhD.

Osnova přednášky

- Úvod
- Formy správy majetku po rekodifikaci soukromého práva
- Opakování: právnické osoby
- Systematika právnických osob v NOZ
- Nadace
- Nadační fond
- Ústav, obecně prospěšná společnost
- Shrnutí

ŠIRŠÍ SOUVISLOSTI

Úvod

- Zvýšený zájem o fiduciární formy správy majetku Evropě
- Zakladatel – správce – beneficiant
- Důvody: mimoprávní (kumulace majetku v soukromých rukou, demografické vlivy, pocit spoluodpovědnosti)
- Reakce zákonodárců: různé – „soutěž o fundační kapitál“, nový koncept dědického práva?
- Vytváření příznivého právního prostředí (civilně právního, daňového)
- revize (liberalizace nadačního práva), zavádění trust-like-instrumentů, daňových pobídek – příznivé prostředí pro správu majetku

Formy správy majetku po rekodifikaci

- / V ČR různé formy:
- / INTER VIVOS:
 - Statusové - fundace, korporace
 - Obligačně-věcně právní – svěřenský fond
 - Obligační – přidružený fond, správa cizího majetku na základě smlouvy
- / MORTIS CAUSA: donatio mortis causa, dědická smlouva, testament (dovětek), odkaz....
- / zákonná dědická sukcese

Rekodifikace soukromého práva

- Posílení autonomie vůle vlastníka majetku
- Instrumenty inter vivos/mortis causa
- Výhody x nevýhody
- Nejasně vymezené hranice ani využitelnost
- Význam daňový režim

Majetek = souhrn všeho, co osobě patří (§495)

X

Jmění = souhrn majetku a jejich dluhů

Formy správy majetku (jmění) po rekodifikaci

Důležité: KDO VLASTNÍKEM MAJETKU ?

- zakladatel? – přidružený fond, obligační formy
- správce? – nadace, nadační fond, korporace
- beneficent?
- nikdo? – svěřenský fond

Koncepty v zahraničí (vybrané země)

- Rakouský model – (soukromá) nadace
- Německý model – samostatné/nesamostatné nadace
- Český model – fundace/svěřenský fond
- Lichtenštejnský model nadace/treuhänderschaft
- Maďarský model – nadace/trust-like institut (obligační)

NOVÉ NADAČNÍ PRÁVO

Fundace v NOZ

- Začlenění přímo do NOZ – posun do soukromoprávní sféry
- Kontinuita existence dosavadních nadací a nadačních fondů (zrušení zákona č. 227/1997 Sb.)
- Posílení postavení zakladatele - vyšší respekt jeho vůli, možnost ponechat si určitá práva a povinnosti , tj. návrat k „evropským kořenům“
- Liberalizace (zejména nadačního účelu) - rozšíření možností využití
- Změna systematiky - oddělení úpravy nadací a nadačních fondů

Fundace - systematika členění

- Část I., Hlava II. Osoby, Díl 3 Právnícké osoby, Oddíl 3: Fundace:
 - Obecně o fundacích (§ 303 – § 305):
„ právnícká osoba vytvořená majetkem vyčleněným k určitému účelu. Její činnost se váže na účel, k němuž byla zřízena.“
 - Nadace (§ 306 – § 393) – 87 ustanovení
 - Nadační fond (§ 394 - § 401) – 8 ustanovení
-
- Ústav – typově fundační forma – upravená v samostatném Oddílu 4 (§ 402 – § 418), „obdobně“ úprava nadací

Nadace – základní charakteristika I.

- Trvalá služba účelu společensky nebo hospodářsky užitečnému
- Účel: veřejně prospěšný, dobročinný (i soukromě prospěšný?)
- Podnikání nadací jako vedlejší činnost – přímé i „nepřímé“
- Změna nadační listiny, změna nadačního účelu
- Nové pojmy: nadační kapitál, nadační jistina (zvláštní režim)

Nadace – základní charakteristika II.

- Dispozitivní úprava vnitřních poměrů (zákon požaduje i nadále existenci statutárního a kontrolního orgánu)
- Odstranění některých detailních regulací, např. investování majetku, pravidla o omezení nákladů, ALE!
- Jiná detailní úprava včleněna: vklady do nadace, nadační kapitál (snižování a zvyšování nadačního kapitálu, přeměny fundací, zrušení nadace)
- Detailní zvláštní úprava zrušení a zániku nadací/naložení s likvidačním zůstatkem u VP nadací
- Možná přeměna nadace na nadační fond a naopak

Založení a vznik nadace

- Založení – soukromoprávní projev vůle – nadační listina
- Povinná forma notářského zápisu (§309 odst. 4 OZ)
- Minimální obsahové náležitosti § 310 OZ
- Vznik – konstitutivním zápisem do nadačního rejstříku

Nadační kapitál, nadační jistina, vklad do nadace

- Majetek nadace tvoří nadační jistina a ostatní majetek
- Nadační kapitál
 - je peněžní vyjádření nadační jistiny
 - jeho výše se zapisuje do VR
 - Zvláštní kvalita správy nadační jistiny (§340)
 - Zvláštní mechanismus zvyšování a snižování NK (nejasné)

Nadační příspěvek

- Preference „úzkého“ pojetí
- Limity:
 - vždy v souladu s účelem
 - Nesmí členům orgánů, zaměstnancům ani osobě jim blízké
 - Nesmí zakladateli (výjimky) ani osobám zakladateli blízkým (nedává smysl???)
- Jiná plnění (poskytnutí bydlení, služebnost....)

Organizační struktura (dispozitivní úprava, limity)

Obligatočně:

- Správní rada – statutární orgán, min. 3 členy, pětileté funkční období, neslučitelnost fcí, volí a odvolává sama
- Kontrolní orgán: dozorčí rada (u velkých nadací) – volí sama sebe, revizor (i právnická osoba) - volí SR

Fakultativně: další orgány (výkonný ředitel)

Dohled/reportní povinnost/audit

- Soudní dohled, veřejný dohled
- Povinnost účtovat odděleně o nadačních příspěvcích, ostatních činnostech a nákladech na správu
- Výroční zpráva – zákonný min. obsah § 358, povinnost zveřejnění ve sbírce listin
- Audit účetní závěrky povinný, pokud nadační kapitál nebo obrat nadace vyšší než 5 mil. Kč

Zrušení/zánik/přeměny

- Podrobná úprava zrušení (s likvidací/bez likvidace)
 - dosažením účelu
 - nemůže zrušit sama sebe rozhodnutím SR (pokud není předvídáno)
 - Autoritativní zrušení soudem - § 377
- Zvláštní úprava likvidace – zpeněžení likvidační podstaty pouze v rozsahu, režim veřejně prospěšných nadací
- Možnost fúzí nadací navzájem/nadací a nadačních fondů
- Možnost změny právní formy na nadační fond (diskutabilní)

Přidružený fond (§ 349 a násl.)

- Koncepce tzv. "nesamostatné nadace", účel fondu musí souviset s posláním nadace
- Je tvořen souborem majetku, který je způsobilý být předmětem vkladu do nadace (předpoklad trvalého výnosu)
- Majetek je svěřen pod správu nadace na základě písemné smlouvy
- Vlastníkem majetku zůstává zakladatel/dárce
- Nadace s majetkem fondu hospodaří odděleně, práva a povinnosti při hospodaření s přidruženým fondem vznikají jen spravující nadaci
- Dohodnout i další parametry: úplatnost, rozsah správy, zvláštní označení atd.

Nadační fond – základní charakteristika

I.

- 8 ustanovení – řeší pouze základní statusové otázky
- Účel: společensky nebo hospodářsky užitečný
- Nemusí (může) mít trvalý charakter
- Ponechán značný prostor zakladateli (vnitřní organizační struktura a kontrolní mechanismy)
- Vyšší flexibilita a variabilita využití (i pro soukromé účely, limit nikoli za účelem podnikání)
- Zakladatel si může ponechat za trvání existence určitá práva a povinnosti

Nadační fond – základní charakteristika

II.

- Podnikání i nakládání s majetkem – méně omezení
- Základ tvoří soubor majetku vzniklý vkladů, které nemusí (ale mohou) splňovat požadavek trvalého výnosu a darů
- Nevytváří nadační jistinu ani nadační kapitál
- Změna právní formy na nadaci
- Lze jednodušší režim vnitřních poměrů
- Nemá obecně reportní povinnost ani povinnost auditu

Přechodná ustanovení – pro dosavadní nadace

- § 3049 odst. 1: nadace vzniklé podle dosavadních předpisů se považují za nadace vzniklé dle NOZ
- u nadací založených statutem (do 1.1. 1998) – zvláštní režim - úprava statutu
- Zvláštní právo zakladatele ve lhůtě 2 let změnit nadační listinu
- Zvláštní právo soudu změnit nadační listinu, není-li zakladatel (zemřel, zanikl)
- § 3041: do 3 let uvést do souladu s požadavky NOZ

„obdobně“ pro nadační fondy (§ 3049 odst. 2)

Nadační (fundační) rejstříková regulace

- Nadační rejstřík je „veřejný“
- Zachována kontinuita - prověřit, zda není nutno něco doplnit (6 měsíců), drobné změny oproti dosavadní úpravě
- Princip publicity (formální, materiální)
- Notářský zápis a přímý zápis notářem

- Zapisují se: nadace a nadační fondy
- Skutečnosti zapisované u všech p.o. (§ 25 VeřRej)
- Další skutečnosti (§ 34 VeřRej) – výše nadačního kapitálu, výše vkladu každého zakladatele, omezení určená dárce pro nakládání s jeho darem, identifikace zakladatele, údaje o převodu závodu

Ústav soukromého práva

- Ústav veřejného x soukromého práva

„souhrn prostředků, jež majíce sloužiti určitému společnému účelu tvořící technickou jednotku“ (Matějka, 1929, str. 77)

Historicky využívány k podpoře chudých, nemocných, vzdělání, vědy

Národní galerie

Rozpočtové a příspěvkové organizace

- majetkový substrát (fundační charakter), povinný vklad
- V.v.i., p.o. – ústavy veřejného práva

Ústav v NOZ

- Zvláštní typ právnické osoby soukromého práva
- Systematické zařazení: Oddíl 4, § 405 a násl. – odůvodněno „kombinací věcného základu s osobním prvkem“
- Účel: provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářky s využitím své osobní a majetkové složky.
- Činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených
- Provozuje-li závod nebo jinou vedlejší činnost, nesmí být provoz na újmu jakosti, rozsahu a dostupnosti služeb poskytovaných v rámci hlavní činnosti

Ústav v NOZ

- Specifické postavení zakladatele ústavu
- Stručná úprava – základní parametry (název, účel, min. obsah zakladatelského právního jednání, vznik, orgány, zrušení, zánik..)
- Na právní poměry ústavu se použije „obdobně“ ustanovení o nadaci (problematické a „horké téma“)
- Svoboda ustavování, samostatnost specifických úprav jednotlivých typů PO....

Založení/vznik ústavu

- Zakladatelské právní jednání inter vivos/mortis causa
- FO, PO (ne stát?)
- Forma: písemná forma x NZ?
- Obsah min.:
 - název, sídlo
 - Účel vymezením předmětu činnosti, podnikání
 - Výše vkladu (může být vklad 0,- Kč)??? – NE!!
 - Počet členů SR a jména a bydliště prvních členů
 - Podrobnosti o organizaci ústavu
- Vznik – konstitutivní zápis do rejstříku ústavů (§35 VeřRej)

Organizační struktura

Obligatočně:

- **Správní rada** – výsadní postavení při správě majetku, jmenuje a odvolává zakladatel (nebo určí jiný způsob), dis. sama sebe, dis. 3 leté funkční období, neslučitelnost fcí,
- **Ředitel** – statutární orgán (zbytková působnost)

Fakultativně:

Dozorčí rada a další orgány

- Odměňování: obvyklá odměna u ředitele, ostatní čestné funkce (dispozitivní)

Reportní povinnost/audit

- Povinnost vést účetnictví
- Povinnost vypracovat a zveřejnit výroční zprávu ve sbírce listin RS
- Povinnost auditu při výši čistého obrátu nad 10 mil. Kč, nebo pokud tak stanoví ZPJ nebo statut

Ústav zrušení/zánik/přeměny

- Zrušit lze neplní-li dlouhodobě svůj účel + 172 NOZ
- Majetkové poměry zakladatelů se neobnovují
- Omezení u VP ústavů co se týče dispozice s likvidačním zůstatkem
- Zřejmě lze fúze (obdobně jako u nadace??)
- Nelze změna právní formy, nelze rozdělení (nelze ani u nadace)
- Zánik výmazem z veřejného rejstříku

Obecně prospěšná společnost

- Zachována plná právní kontinuita existujících OPS – nadále se řídí dosavadními předpisy
- Zrušen zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech (již nebude možno novelizovat)
- Nové nebude možno zakládat, existující „dožijí“
- § 3050: možnost přeměny na ústav, nadaci, nadační fond
- Ustanovení o přeměně právnických osob NOZ se použijí „obdobně“ pro přeměnu OPS na ZÚ, N, NF

Ústav vs. OPS

VÝHODY:

- +/- Fundační základ (vždy nutný majetkový vklad)
- + Jednodušší pravidla pro fungování
- + Širší účel: provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky
- +/- Silné postavení zakladatele i za trvání existence ústavu (odlišuje ústav od ostatních fundací)
- + Není povinnost mít dozorčí radu
- + Podnikání přímé i „nepřímé“ (zejména formou majetkové účasti na podnikání jiných osob)
- + Možnost budoucí změny úpravy, pokud se ukáže, že nutno

Ústav vs. OPS

NEVÝHODY:

- „ústav“ (spíše psychologický prvek)
- Administrativní náročnost transformace (transakční náklady)
- Nový, neznámý, nevyzkoušený
- Nejasnost rozsahu využití nadační „obdobně“ nadací

Související literatura

- Eliáš, K. In: Eliáš a kol. *Občanské právo pro každého*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 2014, str. 142 a násl.
- Hurdík, J. In: Lavický a kol. *Komentář: Obecná část. § 1–654*. Praha: C. H. Beck. 2014, str. 1594 a násl.
- Ronovská, K. In: Lavický a kol. *Komentář: Obecná část. § 1–654*. Praha: C. H. Beck. 2014. *Výklad k fundacím a nadacím a nadačním fondům*.
- Ronovská, K. Pět důvodů, proč nepožadovat u zakladatelských právních jednání u nadačních fondů a ústavů formu notářského zápisu. *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora. 2014, č. 11 s. 48–50.
- Ronovská, K. Jsou fundace z Venuše a korporace z Marsu? Několik úvah nad pronikáním korporačních prvků do nadačního práva. In: Ronovská, K. a kol. *Metamorfózy nadačního práva v Evropě a České republice na počátku 21. století*. Brno: Masarykova univerzita. 2015, str. 32 a násl.
- Ronovská, K. *Nové české nadační právo v evropském srovnání*. Praha: Wolters Kluwer. 2012.
- Ronovská, K. *Metamorfózy nadačního práva v Evropě a v České republice na počátku 21. století*, MU, 2015